

vakító nagy jégtömegből semmi sem volt látható többé, csak a szürke sziklatömeg uralta az egész környéket. Csakhamar leérkeztünk az üde zöld havasi gyöppel fődött Tiesental legfelső katlanába, honnan érdekes lepillantás esik az Ober-Vernagt nevű kis telep csinos kis kápolnijára és a távolabb fekvő Unsere Liebe Frau nevű községre.

Az árvíz a Schnalsertalban is nagy károkat okozott, minek nyomát Unsere Liebe Frau nevű községben láttuk a legjobban, mert nemcsak az utat, a hidakat, hanem egynéhány házat is elvitt, a még most is vadul zúgó patak vize. Nagyon sok helyen a hegyoldalba kellett másznunk, mert a patakmenti Alpenverein-ösvény egyes részeit az árvíz elmosta. Az ösvény nemsokára a patak jobb oldalára visz át és elhagyva a patak medrét, sötét fenyves erdő oldalában halad Karthaus felé, honnan szép képet mutat a patak baloldalán a magasban egy hegyfokon álló Sanct-Katarina nevű csinos karcsú templom. Este hat órára járt az idő, a mikor Schnalstal község vámszedő nénikéje fejünkint 6 fillér ellenében átbocsájtott bennünket a csukott léczes ajtón, s midőn már azt hittük, hogy célnál vagyunk, még akkor is egy jó félórát kellett gyalogolnunk, mert a vámházikóval szemben, az Étschfolyó jobb partján lévő vasuti állomáshoz vezető gyalogúton volt hidat, az árvíz itt is elvitte, s ennek következtében kénytelenek voltunk egy nagy kerülővel a kocsit hidjára menni s a folyó másik oldalán az állomáshoz gyalogolni.

Hat óra már rég elmúlt, midőn túránkat befejeztük, tehát a pihe-néssel együtt éppen 12 órát voltunk talpon a Wildspitze megmászása utáni napon. És fáradságról még sem panaszkodtunk, sőt lelkesedéssel beszéltünk a szerzett emlékekről s csakhamar a Meran, illetve Bozen-Gries felé haladó vonatra ülve, már a következő napokra kitűzött Dolomit-túráról csevegtünk.

Fárasztó volt az Öztali Alpok királynéjának, a Wildspitzének a megmászása, de mi ez a fáradság az átélvezett gyönyörökhöz és a szerzett felejthetetlen emlékekhez képest.

Szabó János.

Két nap a Gainán.

(5 képpel.)

Természeti szépségekben egyik leggazdagabb hegysége hazánknak az, melyben eredetét veszi a két Aranyos, a három Kőrös, a két Szamos és a Jára vize. Mindegyik folyó völgyében a bájos és elragadó részletek váltakoznak a félelmetes szakaszokkal. A Turisták Lapja hasábjain nem kell ugyan a Biharhegység e szebbnél szebb völgyeit felfedeznem, de bűnnek tartanám, ha ezt az alkalmat is meg nem ragadnám, hogy erre a vidékre irányítsam újból tagtársaink figyelmét. *Czárán* birodalma ez, a Kőrös eredete, a *Szamos-bazár*, a Révi-barlang csodálatraméltó cseppkőalakulataival és földalatti patakjával, az Aranyos mesés völgye egész ki Tordáig és fel közel a Szkerisóra-jégbarlangig. Ez a hatalmas röghegység nemcsak természeti szépségekben, hanem

kincsekben is a leggazdagabb területe hazánknak, mert arany gazdagsága világhírű, hol már a régi rómaiak nagyszabású aranybányászatot űztek.

De ne maradjunk lenn a völgyekben, hanem emelkedjünk fel. A szabadság megtestestüléseinek érzése fog el, midőn e hegycsoport legmagasabb csúcsáról körültekintünk és szemünk nyolcz vármegyének kimagasló pontjain pihen meg, nyugat felé pedig a messze végtelenben vész el tekintetünk, ott, ahol a kalással ékes rónaság élteti a magyarságot. Többször volt már alkalmam ennek a hegyvidéknek egyes szebb pontjait élvezni, így a Gyalui havasokat, a Vlegyászt, a Jára vizét, az Aranyos és a Kőrösök völgyeit, most mégis a legszebbek egyikét

A Bihar látképe a három vármegye határesúcsáról.
(Dr. Réthly Antal fényképe.)

láttam, a Gainai platót, honnan a legszebb kilátások egyikében gyönyörködhetünk.

Az *Aradi Turista Egyesület* működési területe ez, melynek fel-tárásai, valamint alkotásai *Czárán* nevéhez fűződnek és a legújabb menedékháza is *Czárán* nevét viseli. 1910—1191-ben építették a *Gainacsúcs* alá a menedékházat, s 1911 július 11-én adták át hivatásának. Csöndben történt ez, méltóan annak nevéhez, akinek nevét viseli. Az *Aradi Turista-Egyesület* már a menedékház tervezésekor arra gondolt, hogy ott egyúttal hajlékot nyujt a meteorológiának is és áldozatokat hozva a tudományos kutatás érdekében, növeli hazai magaslati állomásaink számát. Tervét legmelegebben *dr. Lóczy Lajos*, a *Magyar Földrajzi Társaság* elnöke karolta fel, és az ő közbenjárására ígerte meg a *Meteorológiai Intézet* volt igazgatója *dr. Konkoly*

Miklós ott egy állomás létesítését. A menedékház felépült, az első tél nehézségein is túlesett és ebben az évben, hogy immár a menedékház az úgynevezett gyermekbetegségeken átesett, a Meteorológiai Intézet jelenlegi igazgatója, *dr. Róna Zsigmond* megbízott, hogy ott létesítem a meteorológiai megfigyelőt. Örömmel vállaltam a feladatot, nemcsak, hogy ismét a kedves hegyeim közé kerülhettem, de azért is, mert ez a hegység éppen a *Bihar*.

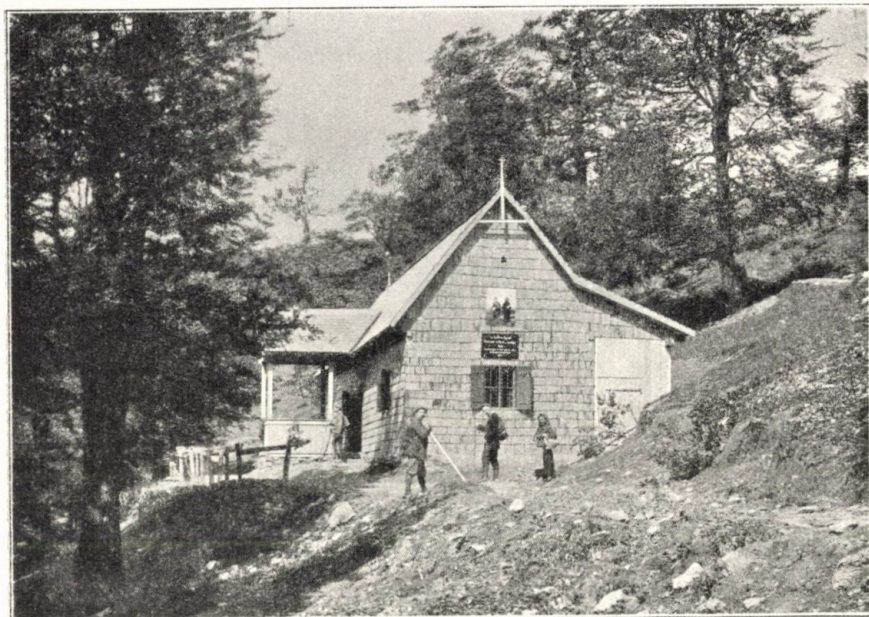
Augusztus 27-én reggel érkezve *Aradra*, találkoztam *dr. Schmidt Sándor* úrral, az *Aradi Turista-Egyesület* igazgatójával, a ki szíves

Felhőtenger a *Gaina* alatt. (Dr. Réthly Antal fényképe.)

volt ezt a kirándulást rendezni. Az *Arad-Csanád*ival *Nagyhalmágyra* utaztunk. Innen csak délután indultunk a *Gaina* felé, mert előbb még meg kellett várnunk a postával érkező műszerek egy részét. Délután félkettőkor már azok is megjöttek. Ekkor indultunk el a *Höniges*-féle iparvasúttal, *Kishalmágyon* át a *Sírbulvi*-völgyébe. Alig haladunk négy kilométert, már is erősen szűkül a völgy és vadregényes részletek következnek. Még az áldás is felettünk van, mert a nem nagy sebességgel haladó vonatról, a fölénk lógó szilvafákról szilvát is szedhetünk. A katonai térképen könnyen követhetjük az utat (Z 20. C. XXVII). Ahol a *Valea Sírbulvi* már nem északról délnek, hanem keletről nyugat felé folyik, ott van annak a legszebb részlete. A pataknak felső szakaszában van egy szebb vizesés, melylyel szemben hatalmas fehér kereszt ötlik szemünkbe. Ez a kereszt mementőként áll elibénk,

a völgy egyik régebbi tulajdonosa, a kinek magánbánya üzeme volt itt és aki feltárta a völgyet, emelte „örök“ emlékül. Innen már nem messzire visz az iparvasut és egy-két kilométeres szép út után leszállhatunk, megérkeztünk a Gaina lábához. Ez a pont a térképen a 911-es kottával van jelezve. 300—400 méteren igen rossz és szekerekkel elrontott úton kell haladnunk. Majd egy kis patak elé érünk, az ezen átvezető hid, az Aradi Turista-Egyesület első alkotása ezen a területen, alig mentünk át rajta újabb meglepetés ér, mert a felette rossz út után, egy lehető legkényelmesebb, egy méter széles szerpentinútra térünk, melyen játszva juthat fel a Gainára bárki.

A Gaina-menedékház.

(Balassa Ernő fényképe.)

A Schwarzwald jutott eszembe, hol az 1200 és 1400 méter magas hegyekre is oly sétautakon juthatunk, a milyeneket a főváros közelében, a budai hegyekben is keveset találunk. Az út a *Gainára* ezen a szerpentinén körülbelül $3\frac{1}{2}$ km hosszú és 400 métert emelkedik a menedékházig. Nem is volt eleinte semmi baj. De az utolsó félóránban a tornyosuló felhők és a távoli dörgések immár fölénk kerültek s a zivatar oly kiadós esőt zúdított nyakunkba, hogy a bükk erdő koronái és a lódenkabát ellenére bőrig áztunk. Megtörtént az első önkéntes észlelés és csak azt sajnálom, hogy legalább azt nem tudtam meg, hány milliméteres volt ez az eső.

Hat óra után felértünk. Gyorsan iparkodtunk a fedél alá és ott jó meleg barátságos szobába kerültünk, melyben pár percz mulva még

vigabban pattogott a nagy bányakemenczében a jó bükkfa. Vacsora után megkezdődött az észlelő kioktatása. *Tóth Antal* és a felesége, dicséretükre legyen mondva, nagyon hamar tisztában voltak mindennel és este, mikor az időt kérdeztem, már így feleltek: 9-es felhőzet és kettes északi szél.

Reggelre az esőmérőben már lecsapódás némi nyomát találtuk, mert éjjelre kiderült és erős harmat keletkezett. Elhelyeztük a műszereket, az esőmérőt és hőmérőt megfelelő védőernyőben. Egyelőre csak ezek a műszerek kerültek fel, mert a felhőzet fokát és a szél járását csakis becslés alapján fogják észlelni. A napközben felmentünk a *Gainára*. Az 1486 m magas csúcsról gyönyörű kilátás nyílik.

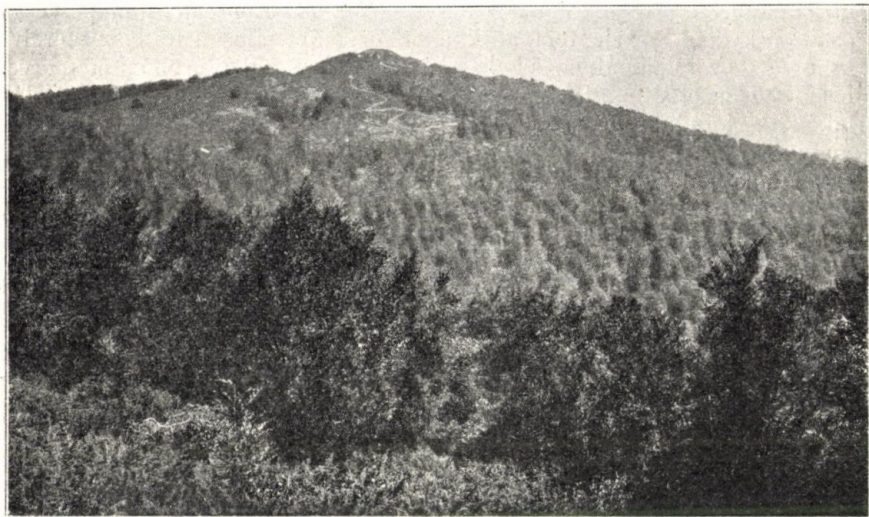
A Bihar-Gainai gerincez-út.

(Balassa Ernő fényképe.)

Közelben a *Petra Bulzin* meredek sziklafalával, majd a *Detunáta* sziklái, távolabb *Dévát*, közelebb a *Vulkánt* látni, majd a Székelykő körvonalai is láthatók és messze a láthatáron a büszke Retyezát emelkedik, mint a Déli Kárpátok legszebb hegycsoportja. Lenn a *Körös* völgye kanyarog és messze elvész az Alföld felé. Északon a *Bihar* csúcsa, valamint az odavezető úton a *Muntele Rotund*, melyen hosszú ideig emlékkő hirdette, hogy 1851-ben az osztrák császár onnan tekintett körül leigázott birodalmának gyászba borult völgyeire. A *Gaina* csúcsán¹ háromszögelési pont van és a magassága 1486 méter. Innen átmentünk a határcsúcsra, amelyiknek nincs neve, de a térképen az 1451-es magassággal van jelezve. Arad megye itt érintkezik Hunyaddal

¹ Kirándulás a Gainára dr. F. M. Aradi Turisták Lapja 1920 I. 25—26. lap. Arad 1910.

és Torda-Aranyossal. A Bihar csúcsa és a Zánoga pedig Bihar-megyéből tekintenek le, közel ahhoz a helyhez, ahol Hunyad helyett Bihar érintkezik a két másik vármegyével. A menedékházat nem látni, mert az északra fekszik, a hatalmas bükk erdő keleti szélén. Védett helyen van, de alig 100 méterre a menedékháztól már teljesen szabad rétre jutunk. Erről a csúcstról, amelyen hatalmas kősziklák hevernek (a monda szerint egy tündérvár romjai) átmegyünk a *La Târgra*, a *gainai* leányvásárok híres helyére. A leányvásár egy hónappal előbb zajlott le, de maradványait még most is megtaláltuk; eltört cserepek, fazekak és egyéb kulturréteg alakjában. Szép gerincz út vezet itt és az egész terület különösen sielés szempontjából a legideálisabb. Nagy

A Gaina-csúcs.

(Balassa Ernő fényképe.)

távolságok járhatók be, kis nívóemelkedéssel vagy ereszkedéssel. Néhány pont magasságát még megmérve, visszatértünk a házba, amelynek magassága eddigi méréseim szerint 1493 méter, tehát 93 méterrel van a csúcs alatt.

A menedékház fából épült, kőalapon, kívül zsindelezve van, belülről pedig külön erős tapasztás védi. Állítólag télen a rendkívül zord időben is jó klíma uralkodott benn. Három nagy szoba 5×5 méter négyszögűek, áll a turisták rendelkezésére, az örnek tágas konyhája van, melyben a tüzelőhely mellett van a kettős ágya. A menedékház berendezése czélszerű (12,000 koronájában van az Egyesületnek). A hálódíjak tagoknak 80 fill., nem tagoknak 1 K 60 fill., míg a belépődíj 60 fillér. A hálódíjak határozottan alacsonyak, pedig az aradi turisták azokat leakarják szállíttatni. Az idény itt igen rövid. Ebben az évben márczius 21-én jöttek fel az első turisták *dr. Schmidt Sándor* vezetésével és augusztus 28-ig a vendégekönvben csak 122

bejegyzés történt. De ezeknek se mindegyike volt hálóvendég. A jövedelem vajmi csekély.

Harmadnap reggel nagyon szép napra virradtunk s azt terveztük, hogy a gerinczutát választjuk és azon megyünk le *Kishalmágyra*. De lenn a völgyekben hatalmas köd emelkedett. A felhőképződés a szemünk előtt ment végbe. Az egyes hegycsúcsok lassan elmerültek a mindinkább emelkedő felhőtengerben és mi még a *Gainán* úgy állottunk a köd felett, mint a bibliai *Noé*-bárka menekültjei. De mi nem voltunk kiválasztottak. Lassan már a *Gaina* csúcsára is fátyol borult és a lemenetelre is a rövidebb és gyorsabb utat, a *Sirbulvi-völgy* mentén kellett választanunk. Az eső lenn megint elfogott, de a mikor este *Aradra* érkeztem két kellemes nap emlékével lettem ismét gazdagabb. A menedékházat az *Aradi Turista-Egyesület* ünnepélyesen csak 1913-ban akarja felavatni, a mikor már teljesen fel lesz szerelve és a meteorológiai állomás is kifogástalanul működve értékes megfigyeléseket is szolgáltatott. A vidék kulturális érzékkel nem bíró oláh lakóinak jóindulatába avval sikerült a menedékházat bebiztosítani, hogy a tető két sarkán egy-egy kereszt van, továbbá az egyik oldalon az oláhok védszentjeinek: Szent Péternek és Pálnak festett képe van elhelyezve. De úgy vettem észre, hogy a két szentnek a klíma sehogyszem tetszik, mert különösen szent Pál kezdi otthagyni az oláhokat.

Dr. Réthly Antal.

A pálvölgyi barlangrendszer.

A feltárás története.

7 képpel és egy vázrajzzal

A pálvölgyi barlang kikutatása nem régi keletű, hisz a kőbánya sem több 30 évesnél. Déry József volt az első, aki 1902 április 27-én a szépvölgyi úton Pfinn József társaságában sétálva, a kőbánya előtti bányaóri lak előtt levő kis kertecskében földbe szúrt és virágok feltuttatására használt pálczaalakú cseppkövekből barlang létezésére következtetve, eziránt az őrnél nyomban tudakozódott, ennek vezetése mellett, póznákra kötözött gyertyák világa mellett a bánya nyugati sarkában tátongó hatalmas tölcseírszerű nyílással bíró barlangba ereszkedett s az abban látott cseppkőfüggöny szépségén fellelkesülve, a turisták figyelmét erre felhívta s pár nap múlva (1902 május 11-én) azt a barlang iránt érdeklődő dr. Jordan Károlynak megmutatta. Abban az időben ezen általam *Déry-barlangnak* keresztelt barlangon kívül az egyazon repedési síkban, de jóval mélyebben fekvő *Bagyura*- és az őrház lejáráó alatti kútszerű *Jordan*-barlang bejárata volt ismeretes.

Dr. Jordan Károly vezetése mellett indult meg aztán első sorban a felsorolt barlangok szakszerű kikutatása.

1904-ben a véletlen hosszas és eredményes barlangkutatások okozója lőn. A bánya keleti részében ugyanis egy legelésző birka alatt